ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 28, Ekim 2018, s. 151-163

Dr. Öğretim Üyesi Nurullah YILMAZ
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü,
nurullah.yilmaz@atauni.edu.tr

FİLİSTİNLİ ŞAİR MAHMUD DERVİŞ'İN ŞİİRLERİNDE SÜRGÜN TEMASI[1]

Özet:

Sürgündeki bir halkın yani Filistin'in sürgün bir ferdi ve şairi olarak sembolleşen Mahmûd Dervîş, Filistin topraklarının işgali ve halkının esareti karşısında verdiği amansız mücadelesi sayesinde "Direniş şairi" unvanını kazanmış ve Filistin halkının gözünde adeta bayraklaşmıştır. Vatansız ve kimliksiz yaşamış olması Dervîş'in edebi konumuna ve şairliğine farklı bir anlam kazandırmıştır. Gerek İslam coğrafyası, gerekse başta Avrupa olmak üzere Batı dünyasında bir bakıma zorunlu ikamete tabi tutulduğu süre içinde yaşadığı gurbet atmosferi onu hiçbir zaman yılgınlığa, bitkinliğe ve ümitsizliğe itmemiş, aksine halkının duygularına tercüman olma hususunda daha fazla bilenmesine neden olmuştur. Bu çalışmanın ana temasını oluşturan "sürgün" kavramı, modern Filistin şiirinin sembol ismi olan Mahmûd Dervîş'in şiirlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Üstelik yakın dönem dünya edebiyatında sürgün denince akla gelen ünlü edebî simalardan biri de hiç kuşkusuz Mahmûd Dervîş'tir. Aynı zamanda Derviş, Filistin halkının on yıllardır karşı karşıya kaldığı zor şartların dışa vurumu şeklinde gurbet ve vatan özlemi gibi temaları da "sürgün" temasıyla iç içe işlemiştir.

Anahtar kelimeler: Mahmud Derviş, Filistin, sürgün, hapis, vatan özlemi.

[1]Bu makale, 11-14 Mayıs 2017 tarihinde Gaziantep'te IKSAD ve Gaziantep Üniversitesi tarafından düzenlenen Farabi Birinci Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan Filistinli Şair Mahmud Derviş'in Şiirlerinde Sürgün Teması adlı sunum metninin genişletilerek yeniden düzenlenmiş halidir.

THE THEME OF EXILE IN THE POEMS OF PALESTINIAN POET MAHMOUD DARWISH

Abstract:

Palestinian poet Mahmoud Darwish has survived for stateless and identity. But it has a different meaning to his literary and poet mission. He lived his life in exile Just like the people of Palestine. He came into a one of the symbol names in the eyes of the Palestinian people with this aspect. At the same time he won the title of the resistance poet thanks to his struggle against the invasion of the Palestinian territories and in the face of his captivity of the people. in various periods he has been banned from entering Palestinian territory. During this period he were forced to live in, Egypt, Syria, Tunisia, France and Germany. But he did not lose to never despair. On the contrary in this environment of homesickness he even more motivated. The main theme of this study on the concept of "exile", has created an important place in poem of Mahmoud Darwish who is the name of a symbol of modern Palestinian poetry. Already Mahmoud Darwish comes to mind when in exile. In Addition, The Dervish articulated in his poems The Palestinian people faced difficult conditions in decades with he concept of exile.

Keywords: Mahmoud Darwish, Palestin, exile, prison, nostalgia.

GİRİŞ

400 yıl Osmanlı yönetimi altında kalan bugünkü Filistin toprakları üzerinde 1948 yılında İsrail Devletinin kuruluşunun ilan edilmesiyle birlikte Filistin toplumu için siyasî ve sosyal açıdan büyük bir trajedinin başlangıcı oldu. Hemen ardından İsrail'in Filistin ve kısmen diğer Arap coğrafyasında uyguladığı işgal ve baskı politikaları beraberinde göç ve sürgün olaylarını da getirmiş ve bu kargaşa ortamı modern Arap edebiyatına aynen yansımıştır. Tarihte 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan birtakım iç karışıklıklar veya ekonomik nedenlerle Ortadoğu Arap coğrafyasından Avrupa ve daha çok Kuzey ve Güney Amerika'ya akan Müslüman olmayan Arap nüfusunun oluşturduğu göç dalgası, "Mehcer Edebiyatı" denen kendine özgü bir edebiyat hareketinin doğmasına yol açmıştır. (Yazıcı, 1996:222) Modern Arap edebiyatının başlamasında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilen bu akımın bir bakıma ikinci halkası olarak işgal atındaki Filistin zulüm ve baskısından kaçan edebiyatçıların oluşturduğu önemli bir zümrenin olduğu da bir gerçektir. Aynı zamanda modern Filistin Edebiyatı'nın sembol ismi olarak kabul edilen ve 20. Yüzyılın ortalarından itibaren Filistin halkı ile özdeşleşmiş olan ünlü şair Mahmûd Dervîş, adeta göç ve sürgün kavramlarının temsilcisi olarak kabul edilmektedir.

Doğum yeri olan Hayfa şehrinden ailesi ile birlikte İsrail işgal güçleri tarafından bir gece yarısı zorla evlerinden çıkartılıp "yersiz yurtsuz" bırakılan Mahmûd Dervîş, henüz altı yaşındayken ailece mülteci durumuna düştükleri anda tam anlamıyla "sürgün" gerçeği ile yüzleşmiştir. On yıllık bir ayrılıktan sonra Lübnan'dan geri dönen genç Mahmûd köyünün İsrail buldozerleri tarafından çıplak bir araziye dönüştürüldüğünü görünce büyük bir şok yaşamıştır. O artık Filistin'de Filistinli bir sığınmacıdır. Ona verilen bu isim, ömrünün bundan sonraki bölümünde adeta İsrail askerleri ile köşe kapmaca oynamasına neden olacaktır. Artık kendi öz vatanına bile kaçak yollardan girmektedir. Bu arada 1970 yılının hemen başında eğitim amacıyla Moskova Üniversitesi'ne gider. Fakat orada umduğunu bulamaz. "Bana vaat edilen

cennette yaşamaktansa kendi cehennemime dönmeyi yeğlerim." diyerek işgal altındaki Filistin toprağına geri döner. 1971 yılı başlarında Kahire'ye gider. Fakat burada da uzun süre kalamayan Dervîş, 1972-1982 yılların arasında Beyrut'ta ikamet eder. Filistinli mültecilere karşı İsrail'in gerçekleştirmiş olduğu Sabra ve Şatila katliamının şok etkisiyle Beyrut'u terk edip kısa bir süre için Şam'a geçen Dervîş, Filistin üst düzey yöneticileriyle çıktığı dramatik bir yolculuk sonunda kendini Tunus'ta bulur. Burada, sürgündeki Filistin devletini kurma çalışmalarında aktif görev alır. Yaklaşık üç yıl burada kaldıktan sonra, 1985-1996 yılları arasında 10 yıl kesintisiz Paris'te yaşar. 1996'da işgal altındaki Filistin topraklarına geri döner ve ölümüne kadar geçen zaman dilimini Filistin'in Ramallah kentinde İsrail işgal güçlerinin denetimi altında tamamlar. (Hasan, 2008: 19-20)

Derviş'in Şiirlerinde Sürgün Teması

Ömrünü tamamen Filistin davasına harcayan Derviş, komşu Arap ülkeleri ve Avrupa ülkelerinde yaşamış olduğu sürgün hayatı boyunca Filistin halkı ve Filistin sorunundan bir an bile kopmamış, onların sesi olmaya devam etmiştir.

"Vatanım omuzlarımda… Geriye kalan topraklar Arap milliyetçiliği cesedimde…" diyerek yollara düşen Dervîş için sürgün, hayatının ayrılmaz bir parçası olacaktır. 1961, 1965, 1967 yıllarında üç kez tutuklanıp hapis yattıktan sonra hayatında yeni bir sayfa açılır. Artık "sürgün şair" unvanını da almıştır. (Hasan, 2008: 9-16)

Filistinli mültecilere karşı İsrail'in gerçekleştirmiş olduğu Sabra ve Şatila katliamının şok etkisiyle Beyrut'u terk edip kısa bir süre Şam'da kalan Dervîş, Filistin üst düzey yöneticileriyle çıktığı dramatik bir yolculuk sonunda kendini Tunus'ta bulur. Bu süreçte Filistin Kurtuluş Örgütü'nü tekrar toparlamaya çalışan Arafat, Dervîş'ten özellikle el-Kermel dergisinin yayın hayatını sürdürebilmesi için ne gerekiyorsa yapmasını ister. Bunun üzerine Dervîş, derginin yayınını bir süre Tunus'ta sürdürür. (Hasan, 2008: 10)

"Hüdhüd" şiirindeki "Özlemdir yeri sürgünün… Bir sürgün yeridir bu kalbin içi" (Derviş, 2009:3/258) söyleminde Dervîş, sürgünün mutlaka kendi topraklarından, toplumundan ve değerlerinden koparılıp uzak yerlere gönderilmesi demek olmadığını, aksine insanın kendi topraklarında da sürgün hayatı yaşayabileceğine vurgu yapmıştır. Dünyanın neresinde olursa olsun, kurulu düzen ile barışık bir sanatçının yaratıcı olamayacağı temel mantığından hareketle, ancak zorlayıcı şartlar nedeniyle sürgün hayatının, yaratıcılık ve üretkenlik bağlamında olumlu bir katkı sağlayıcı rolü olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Dervîş, siyasal yaşamında olduğu gibi, sanat yaşamında da "sürgün" olgusunun gölgesi altında kalmış olmasına rağmen, şiirleri sürgün nedeniyle dar bir coğrafyada sınırlı kalmamış, aksine ona sanatsal alanda evrensel bir boyut kazandırmıştır. Bu bakımdan Dervîş, asıl vatanından uzak olmasının yanı sıra, gerçek sürgünü kendi iç dünyasında yaşamış bir şairdir. Dervîş, toplumu, kültürü, kurulu düzeni ile barışık birinin yaratıcı olamayacağı temel mantığından hareketle güçlü bir iç tansiyonun varlığı, zor ve zorlayıcı şartlar nedeniyle sürgün hayatının yaratıcılık ve üretkenlik bağlamında olumlu bir katkı sağlayıcı rolü olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden mekânsal sorunun da ötesinde kendi iç dünyasında sürgünü sürekli yaşamış ve hissetmiştir. Dolayısıyla onun bu konudaki görüşleri gayet açık ve nettir: Derviş için "sürgün şair" nitelemesi yanlış olmaz. Çünkü bir şair olarak sürgünde doğmuş ve sürgünün birçok şeklini yaşamıştır. Sürgünde kendisini kişisel ve sanatsal anlamda çok geliştirmiş, sürgün sayesinde değişik kültürler, halklar ve insanlarla bir arada bulunma, onlarla diyaloga girme imkânı elde etmiştir. Ona göre, sürgün (kişi) mekânın,

yurdun geçici olduğunu bilir ve bunu asla unutmaz. Belli bir süre güvenli görünen, tanıdık bildik toprakların bir zindana dönüşebileceğini hisseder. Dolayısıyla sürgündeki bir kişi, sınırları aşarak katı ve yerleşik düşünceleri hiçe sayar. Yerel ve ulusalı aşıp evrensele yönelir." (Yılmaz, 2013:154-155)

"Risâletun Mine'l-Menfâ/ Sürgünden Mektup" adlı şiirinden aldığımız aşağıdaki satırlarında Dervîş, yukarıda yapmış olduğumuz değerlendirmeler ışığında sanki sürgün hayatını kanıksamış gibi bir izlenim vermektedir. Fakat yine de bunu bir "kader" anlayışı şeklinde görmeyip mücadele azmini perçinleyici bir unsur olarak kabul etmektedir. Üstelik Dervîş'in mücadeleci kimliği, kişisel azmi ve kararlılığı göz önünde bulundurulduğunda böyle bir anlayış söz konusu olamaz:

أقول للمذياع .. قل لها أنا بخير

أقول للعصفورِ إن صادفتها يا طير

لا تنسني، وقل: بخير أنا بخير

أنا بخير

ما زال في عيني بصر!

ما زال في السماء قمر!

وثوبي العتيق، حتى الآن، ما اندثر

تمزقتْ أطرافه

لكنني رتقتهُ .. ولم يزل بخير

وصرت شابا جاوز العشرين تصوريني ..

صرت في العشرين وصرت كالشباب يا أماه

أواجه الحياه

وأحمل العبءَ كما الرجال يحملون

وأشتعل في مطعم ..

وأغسلُ الصحون.

وأضع القهوة للزبون

وألصق البسمات فوق وجهي الحزين

ليفرح الزبون

Diyorum radyoya.. De ki ona ben iyiyim

Diyorum serçeye

Şayet ona rastlarsan ey serçe

Unutma ve söyle: Ben iyiyim Ben iyiyim

Ben iyiyim

Hâlâ gözümde ışık var!

Hâlâ gökyüzünde ay var!

Ve eski elbisem şu ana kadar, silinmemiş

Yırtılmış etrafı

Fakat ben yamaladım onu .. ve hala iyi .

Bir genç oldum ben yirmiyi aşkın

Düşünsene beni.. Yirmi yaşına girdim

Ben de diğer gençler gibi oldum anneciğim

Karşılıyorum hayatı

Yükleniyorum ağırlığı diğer erkeklerin yüklendiği gibi

Ve çalışıyorum Bir lokantada ..

Yıkıyorum tabakları

Ve kahve yapıyorum müşteri için

Ve yapıştırıyorum gülücükler, üzerine hüzünlü yüzümün

Mutlu olsun diye müşteri. (Derviş, 2009: 1/43)

Vatan Özlemi

Hemen her şiirinde kaleme almış olduğu satırlarında sürgünle birlikte vatan özlemini dile getirmiştir. Aynı şekilde vatan özlemini işlemiş olduğu "Dilenci" adlı şiirinde Dervîş, anlam unsurlarındaki derinliğin yanı sıra, kafiye sistemi ile modern şiir anlayışındaki yaratıcılığını ortaya koymuştur.

بلادي بعيده

تبخَّر مني ثراها

إلى داخلى..

لا أراها.

وأنت بعيده

أراك

كومضة ورد مفاجئ

وفي جسدي رغبةٌ في الغناء

لكل الموانئ.

.. و إني أحِبكِ

لكنني

لا أحبُّ الأغاني السريعه

ولا القُبلَ الخاطفه

وأنت تحبينها كبحارة يائسين..

أرى عبر زنبقة المائده

وعبر أناملك الشارده

أرى البرق يخطف وجهي القديم

إلى شرفة ضائعه

وأنت تحبينني ــ

قلت–

من أجل هذا المساء.

لنرقص إذن،

أنا الماء و الظلّ

والظل و الماء لا يعرفان الخيانه

ولا الانكسار

ولا يذكران

ولا ينسيان

ولكن .. لماذا؟

لماذا توقفتْ الأسطوانه

ومن خَدَشَ الأسطوانه

لماذا تدور على نفسها:

بلادي بعيده

بلادي

بلادي

بلادي

Memleketim uzak
Buharlaşıp gitti benden toprağı onun
İçime doğru
Göremiyorum onu.
Ve sen uzaktasın
Göremiyorum seni.
Ani bir şok gibi
Vücudumda bir şarkı söyleme isteği var
Tüm limanlar için.
Şüphesiz ben seviyorum seni
Fakat ben
Sevmiyorum hızlı söylenen şarkıları
(İnsanları) ayıran öpücükleri
Fakat sen seviyorsun onları umutsuz denizciler gibi
Görüyorum geçişini başakların sofradaki
Ve geçişini senin ürkek parmak uçlarının
Görüyorum şimşeğin kopardığını eski yüzümü
Kayıp bir balkona doğru
Ve sen seviyorsun beni –
Dedim-
Bu akşamın şerefine
Dans edelim öyleyse,
Ben, su ve gölge
Gölge ve su bilmezler ihaneti
Ve kırılmayı
Ne hatırlarlar
Ne de unuturlar Fakat… Niçin?
Niçin durdu plak?
Kim kırdı plağı?
Niçin dönüyor kendi kendine:
Memleketim uzak

Memleketim

Memleketim

Memleketim (Derviş, 2009:2/89)

Hapis

Bir toplumun sorunlarının en iyi dile getirildiği edebî yapıtlar, göç, sürgün ve hapis ortamlarında kaleme alınanlardır. Çünkü doğrudan insan kavramı ve insan odaklı sorunlar üzerinde duran bu tür eserler, eser sahibinin insana ve topluma verdiği önemin göstergesi olarak kabul edilir. Dolayısıyla birey veya toplumun içine düştüğü sıkıntılar, en çarpıcı bir şekilde göç, sürgün ve hapis kavramlarının iç içe işlendiği eserlerde dile getirilmiştir. (Yazıcı, 2002: 510-511)

Derviş, şiirlerinde hapis kavramını sürgün konusu ile iç içe işlemiştir. Gerek sürgün, gerekse hapis veya hapishaneden bahsettiği dizelerinde her iki kavramı da bir bakıma içselleştirdiğini görürüz. "Lâ Cudrâne li'z-Zinzâne" adlı şiirinde ise içinde bulunduğu hapis hayatından olağan bir durummuş gibi bahseder:

لا جدران للزنزانة

كعادتها،

أنقذتني من الموت زنزانتي

ومن صدأ الفكر، والإحتيال

على فكرة منهكه.

وجدتُ على سقفها وجه حريتي

وبيارة البرتقال وأسماء من فقدوا أمسِ أسمائهم

على تربة المعركه.

سأعترف الآن،

ما أجمل الإعترا ف

فلا تحزني أنت يوم الأحد

وقولي لأهل البلد:

سنرجئ حفل الزفا ف

إلى مطلع السنة القادمه

تفر! العصاقير من قبضتي
ويبتعد النجم عني .. والياسمين
وتنقص أعداد من يرقصون
ويذبل صوتك قبل الأوان
ولكن زنزانتي
كعادتها،
أنقذتني من الموت
زنزانتي..
وجدتُ على سقفها وجه حريتي
فشعّ جبينك فوق الجدار..

Yoktur duvarları zindanın
Her zamanki gibi
Kurtardı beni ölümden zindanım
Ve paslanmasından düşüncenin ve hilenin
Üzerindeki yorucu bir fikrin
Buldum onun çatısında yüzünü özgürlüğümün Ve portakal bahçesini
Ve isimlerini, kaybeden kişilerin dün isimlerini
Üzerindeki savaş türbesinin

İtiraf edeceğim şimdi,
Ne güzel şeydir itiraf etmek
Üzme beni sen Pazar günü
Ve söyle ülke halkına
Erteleyeceğiz zifaf törenini
Gelecek yılın başına

Kaçıyor serçeler kapanımdan
Uzaklaşıyor benden yıldız.. ve yasemin
Ve azalıyor sayıları dans edenlerin

Kısılıyor sesin senin vaktinden önce

Fakat zindanım

Her zamanki gibi kurtardı beni ölümden

Zindanım..

Buldum onun çatısında yüzünü özgürlüğümün

Yaydı senin alnını üzerine duvarın..(Derviş, 2009:1/315)

Mahmûd Dervîş'in demir parmaklıklar arasında annesine yazmış olduğu şaheserlerden biri de onun " Ummî" adlı şiiridir. Türkçe "Annem" anlamına gelen bu şiirinde şair, hapiste yattığı günlerde annesinin pişirdiği ekmeğe ve kahveye duyduğu özlemi dile getirmiştir. Çok kısa bir sürede yayılan ve Filistinlileri arasında dilden dile dolaşan bu şiiri onun efsane oluşundaki dönüm noktalarından birini oluşturmuştur:

أحنُّ إلى خبز أمي

وقهوة أمي

ولمسة أمي..

وتكبر فيَّ الطفولةُ

يوما على صدر يوم

وأعشَقُ عمري لأني

إذا متُّ

أخجل من دمع أمي!

خذيني، إذا عدتُ يوما

وشاحا لهدبكْ

وغطى عظامي بعشبٍ

تعمَّد من طهر كعبكْ

وشُدّي وثاقي ..

بخصلة شَعر ..

بخيطٍ يل وِح في ذيل ثوبكْ ..

عساني أصيرُ إلها

إلها أصير ..

إذا ما لمستُ قرارة قلبك!

ضعيني، إذا ما رجعتُ

وقودا بتن ور نار كْ..

وحبل غسيل على سطح دارك

لأني فقدتُ الوقوفَ

بدون صلاة نهارك هَر متُ، فر دي نجوم الطفولة

حتى أشارك صغار العصافير

درب الرجوع..

لعشِ انتظارك! احترقت كالمساء.

Özlüyorum ekmeğini annemin

Kahvesini

Dokunuşunu

Ve günden güne

Büyüyor içimde çocukluğum

İyi bakıyorum kendime

Çünkü ölürsem

Utanırım annemin gözyaşlarından

Kabul et beni geri dönersem bir gün

Kirpiklerine örtü yap beni

Ört kemiklerimi Topuklarınla tertemiz, çimenlerle vaftiz edilmiş

Bağla beni Bir tutamıyla saçının

Kuyruğundan sallanan bir iple elbisenin

Dokunsam anne derinliklerine kalbinin

Bir ilah olabilirim Bir ilah Geri dönersem eğer

Koy beni fırının ateşine kömür gibi

Ve as beni evinin çatısına çamaşır ipi gibi

Kaybettim çünkü direncimi

Olmadığı için duaların senin

Yaşlandım, geri ver bana çocukluğum, yıldızlarını

Eşlik edeyim küçük serçelere Dönüş yolunda Yuvana senin (Derviş, 2009: 1/106)

Gerek sürgün, gerekse hapis veya hapishaneden bahsettiği dizelerinde pek fazla yakınmayıp her iki kavramı da bir bakıma içselleştirdiği görülür. Bir başka deyişle şair sürgün ve hapis hayatını yaşam tarzı olarak kabul etmiş ve onun direniş azminin hareket noktasını oluşturmuştur.

Derviş, 1985-1995 yılları arasında Paris'te sürgünde iken tıpkı Şilili yazar Pablo Neruda ve Fransız direniş şairlerinden Luis Aragon'un yaptığı gibi, doğrudan siyasi konuları içeren birçok şiirini gözden geçirerek bir kısmını şiir koleksiyonundan çıkarmıştır. Buna karşılık şair, 1992 yılında Paris'te "Ahede 'Aşere Kevkeben / 11 Yıldız" ve hemen ardından yine aynı yıl "Melhamiyye Ginâiyye / Şiirsel Bir Düş" adlı şiirlerini yazmıştır. Her iki şiirinde de Dervîş, Filistinlilerin zorla topraklarından atılışını Cristoph Colombus'un Amerika'yı keşfinden sonra Kızılderililerin katliama uğratılıp onlardan boşalan topraklara Avrupalı göçmenlerin konması ve aynı şekilde Arapların Endülüs'ten çıkartılması ile özdeşleştirmektedir. Diğer taraftan 1995 yılında yine Paris'te yazmış olduğu "Limâzâ Terekte'l-Hisâne Vahîden / Niçin Yalnız Bıraktın Atı?" adlı şiirinde ise şiirsel bir dille kendi hayat hikâyesini anlatmıştır.

1996 yılındaki Gazze saldırıları sırasında kendisine Ürdün'ün başkenti Amman'da özel bir ev tahsis edilmişse de "Benim için sürgün belli bir coğrafî bölgeye hapsolmak anlamına gelmiyor. Nerede olursam olayım sürgünümü yanımda taşıyorum. Tıpkı vatanım kabul ettiğim dilimi yanımda taşıdığım gibi." Şeklinde bir gerekçeyle o yine Ramallah'ta oturmayı tercih etmiştir. (İbrâhîm, 2009: 19).

Ömrünün tamamını İsrail işgali altındaki Filistin topraklarının işgalden kurtulması ve halkının özgürlüğe kavuşmasına adadığı için kendisine "Direniş şairi" unvanı verilen Mahmûd, Dervîş'in şairliği ile siyasal yaşamı adeta iç içe geçmiştir.

SONUÇ

Mahmûd Dervîş'in yaşamış olduğu sürgün olgusunun temelinde "Direniş diyalektiği" kavramının yattığını söylemek mümkündür. Onun bu lirik üslubunun oluşumunda evrensel anlamda sosyalist faktörler rol oynamış olmakla birlikte, Filistin halkının İsrail işgaline karşı vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi kapsamında "direniş" faktörü daha ağır basmaktadır. Zaten kendi toplumu tarafından ona "Direniş şairi" unvanı verilmiş olmasının nedeni de budur.

Derviş'in, yazmış olduğu şiirlerinin her bir satırında sürgünün acısını tüm benliğinde hissettiği görmekteyiz. Fakat şiirlerinde söz konusu olan sürgün kavramını doğrudan ideolojik çatışmanın dışavurumu olarak değil, işgal güçlerine başkaldırıyı dile getirme anlamında kullanmıştır

Mahmûd Dervîş'in şiirlerinde, sürgünün kırılma ve süreksizliklerinden yola çıkarak Filistinlilerin benliklerini yeniden inşa etme ihtiyaçlarının nasıl bir his olduğu olgusu rahatlıkla görülür. Derviş'in şiirsel anlayışı, kayıp birliğini sürekli ertelenen bir geri dönüş dramına ertelemeyi hedefleyen epik bir çabadır. Çünkü 1948 yılından beri Filistin milliyetçiliği, sürgünde vahim şartlar altında kendini Filistin halkı gözünde milli bir kimlik haline getirmeyi başarmıştır. (Said, 2000:34)

KAYNAKLAR

Hasan, Ahmed, Şâ'iru'l-Mukâveme Mahmûd Dervîş,Dâru'l-Fârûk Lil İstismârât ve's-Sekâfe, I. Baskı, Kâhire, 2008, s. 19-20.

Dervîş, Mahmûd, Dîvânu'l-A'mâli'l-ûlâ-1-3, Riad El-Rayyes Books S.A.R.L., Beyrut, 2009.

İbrâhîm, Muhammed, *Ecmelu kasâidi Mahmûd Dervîş hayâtuhu ve şi'ruhu,* Dâru'l-ihyâ li'n-neşr ve't-tevzî', Ürdün, 2009.

Said, Edward, *Kış Ruhu,* Çev.,Tuncay Birkan, Metis yay., İstanbul, 2000.

Yazıcı, Hüseyin, *Modern Arap Edebiyatında Mehcer (Göç) ve Sürgün Edebiyatı*, Sürgün Edebiyatı Edebiyat Sürgünleri, Yayına Hazırlayan Feridun Andaç, ISBN: 975-7696-89-7, I. Baskı, İstanbul, 1996; *Göç Edebiyatı*, Kaknüs Yayınları: 123, İnceleme araştırma Serisi: 18, ISBN: 975-6698-18-7, İstanbul, 2002.

Yılmaz, Nurullah, *Filistinli Şair Mahmud Dreviş Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri*, Fenomen Yayıncılık, ISBN:978-605-4370-43-6, Erzurum, 2013.